

Ярмолюк Д. І., викладач

Державний університет «Житомирська політехніка»

МУЗЕЇ ПІД ВІДКРИТИМ НЕБОМ

За словами дослідників – культурологів, музеєзнавців, однією з форм збереження та відновлення колективної пам'яті є музеї. Будучи інститутом соціальної пам'яті, музей відбирає, зберігає, досліджує, експонує та інтерпретує першоджерела знань про розвиток суспільства та природи – музейні предмети, їх колекції та інші види рухомої та нерухомої, матеріальної та нематеріальної культурної спадщини. Такими є переважно історичні, зокрема, етнографічні музеї.

Музей (від грец. μουσεῖον / museion – храм муз) – історично зумовлений багатофункціональний інститут соціальної пам'яті, за допомогою якого реалізується суспільна потреба у відборі, збереженні та репрезентації специфічної групи культурних та природних об'єктів, усвідомлюваних суспільством як цінність, що підлягає вилученню з середовища з покоління до покоління музейних предметів [1].

Однією з найпоширеніших та найефективніших форм етнографічних музеїв є музеї під відкритим небом (музеї просто неба, скансени), що здійснюють комплексне зберігання та демонстрацію побуту та культури людських спільнот у природному середовищі. Музеї просто неба визначаються як «група музеїв, створених на основі нерухомих пам'яток та архітектурно-ландшафтних комплексів, утворених пам'ятниками та їх природним оточенням, як місце зберігання та експонування таких об'єктів виступає музейна територія». Деякі дослідники ототожнюють музеї під відкритим небом з етномузеями [2].

На сьогодні не існує єдиної класифікації музеїв під відкритим небом. Враховуючи колосальну різноманітність музейних комплексів, які підпадають під загальний термін «музей під відкритим небом», пропонуємо розглянути варіант більш розширеної класифікації, яка розподіляє дані музеї в залежності від їх тематичного наповнення та спрямування, умовно їх можна поділити на 11 груп (рис. 1).

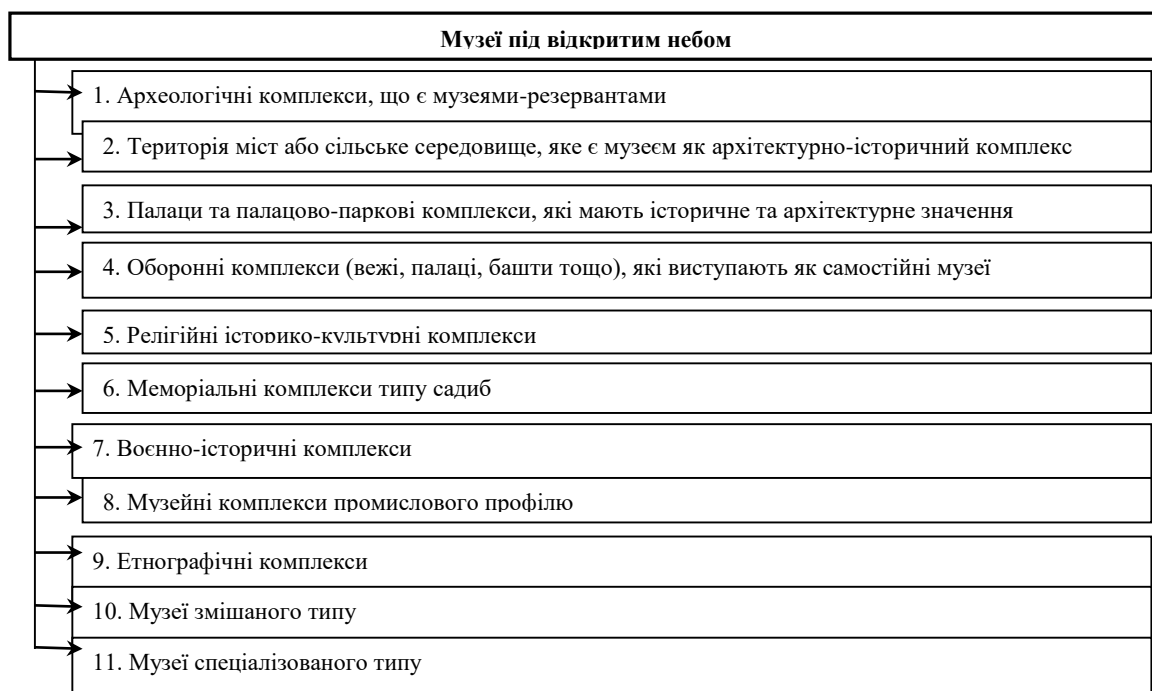

Рис. 1. Класифікація музеїв під відкритим небом за тематичним наповненням та спрямуванням

Деталізуючи різноманітність музеїв під відкритим небом етнографічного спрямування за технологією їх формування, пропонується поділити їх на такі види: музеї-резервати; музеї транслокованого типу (транслятори); музеї-реконструкції (етнопарки). Ґрунтуючись на існуючих класифікаціях, залежно від характеру збереження об'єктів історико-культурної спадщини, враховуючи особливості самих об'єктів, пропонується класифікація музеїв під відкритим небом за типами (табл. 1.).

Сучасний етап розвитку музеїв під відкритим небом пов'язаний зі зростанням їх кількості на території сучасної Європи та формуванням методичних і дослідницьких центрів на їх основі. З'явилися нові типи музеїв у Німеччині – промислові, експозиція яких представлена пам'ятками науки та техніки XIX – поч. XX ст. В Берліні в 1975 р. було відкрито археологічний музей під відкритим небом [3, с. 163].

Таблиця 1.

Класифікація музеїв під відкритим небом залежно від характеру збереження об'єктів

Тип	Характеристика
Ансамблевий музей	Музей, створений на основі музеєфікації нерухомих об'єктів культурної спадщини автономно від історико-культурного середовища. Архітектурні об'єкти, вилучені з природного історико-культурного середовища, включаються до експозиції на основі тематичного, історико-хронологічного чи іншого принципу. Середовище у такому разі не моделюється
Середовищний сайт-музей	У такому музеї історико-культурне середовище зберігається на місці свого первісного знаходження
Середовищний «скансен»	Музей, створений на основі пам'яток, що зберігаються на основі методу транслокації, звезених на певну територію, та моделювання їх в історико-культурне середовище. Метою експозиції в даному випадку є відтворення історико-культурного ландшафту
Середовищний музей – реконструкція	Музей, створений за рахунок реконструкції об'єктів історико-культурної спадщини, на підставі археологічних даних про пам'ятку, на місці її первісного знаходження. Метод реконструкції використовується з метою посилення атрактивності об'єкту для відвідувача
Живий музей	Середовище, що зберігає об'єкти матеріальної та нематеріальної культурної спадщини в природному та історико-культурному середовищі в умовах збереження та постійної актуалізації їх початкових функцій. Музейні експозиції в такому музеї можуть вбудовуватися в сучасне середовище поселення, ландшафти та реальні соціально-побутові об'єкти
Екомузей	Музей, створений для комплексного гарантування безпеки, відновлення. Вивчення та уявлення цілісних територіальних комплексів культурної і природної спадщини, матеріальних та духовних цінностей у їхньому традиційному середовищі

Формування нових музеїв просто неба в Європі тісно пов'язано із залученням туристичних потоків у регіони. Подальший розвиток отримали музеї «in situ» (Швеція, Німеччина, Угорщина, Болгарія).

На сьогодні музей не є лише об'єктом для відвідування елітарної і консервативної публіки; він – частина процесів соціуму та середовища. Сучасний скансен – це інститут із широким набором функцій: консервація, дослідження, освіта, рекреація, інтерактив, комерція, що залучає відвідувача у середовище та процесі, що відбуваються в ньому, позбавляючи відпочиваючого ролі пасивного спостерігача.

Найбільш популярні музеї під відкритим небом в світі: Норський народний музей; Ельзаський музей; Скансен, Швеція; Колоніальний Вільямсбург; Музей гірських господарств; Національний музей Астра; Нідерландський музей під відкритим небом; Плантація Плімута (США); Сад Таро (Італія); Корейське національне село епохи Чосон; Музей Мейдзі-Мура (Японія); Ферма Гіббса (Нова Зеландія); Музей під відкритим небом в Хаконе; Арт-центр Король Шторму (США). На сьогодні у світі існує багато різноманітних музеїв під відкритим небом, проте найбільш відомі з них зосереджені в Європі та США. Це не випадково, оскільки саме Європа є родоначальницею таких музеїв.

Перший музей просто неба на території України засновано у 1964 р. в Переяславі-Хмельницькому на Київщині. Згодом скансени з'явилися в Ужгороді (1965), Львові (1966), Києві (1969), Чернівцях (1977). Найбільш відомі музеї під відкритим небом в Україні: Закарпатський музей народної архітектури та побуту (Ужгород); Чернівецький музей народної архітектури та побуту (Чернівці); Національний музей народної архітектури та побуту України в Пироговому; Музей історії сільського господарства Волині; Шевченківський Гай (Львівщина); Музей архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини та інші.

Підсумовуючи, можна сказати, що географічний чинник відіграє вагомий роль у розвитку музеїв під відкритим небом. Пріоритетність розташування визначається розвинутою інфраструктурою, безпосередньою близькістю до столиці, чим обумовлюється достатньо висока активність їх відвідування. Окреслені заклади, завдяки впровадженню всього спектру форм діяльності, активно сприяють відтворенню та популяризації української народної культури.

Список використаної літератури

1. Роль культурно-освітньої діяльності етнографічних музеїв у формуванні національної ідентичності. URL: <http://articul.ruh.ru/articult-16-4-2014/1-p-gevorgyan-role-of-cultural-and-educational-activities-of-the-ethnographic-museums-in-shaping-nat.php>.

2. Методичні рекомендації щодо формування та розвитку етнографічних музеїв під відкритим небом. URL: <https://talci-irkutsk.ru/files/uploads/tihinov-metodicheskie-rekomendacii.pdf>.

3. Локотко Е.А. Музеї під відкритим небом: історія та перспективи розвитку. *Архітектура житлових та суспільних споруд*. 2016. № 2. С. 158–163.